

Umím se učit:

Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

/ Učte pro život.

/ Vyzkoušejte si práci s jedinečným nástrojem - Mapou učebního pokroku klíčových kompetencí.

/ E-book obsahuje část mapy pro kompetenci k učení (Využívám svůj učební styl) a návazné aktivity k ní.

Milé kolegyně a kolegové,

ráda bych Vám v následujícím textu představila způsob, jak lze (nejen) ve škole systematicky pracovat společně s dítětem na jeho osobnostním rozvoji - Mapu učebního pokroku klíčové kompetence k učení.

Dozvíte se, jak taková Mapa učebního pokroku může vypadat, jak ji využít ve všech fázích výuky včetně příkladů konkrétních aktivit, i jak si pro práci s ní v různých formách vyučování vytvořit ve škole vhodný čas.

Většina textu je z knihy, kterou pod pracovním názvem Život jako projekt, vzdělávání pro budoucnost, připravuji k vydání a z Metodiky pro práci s mapami učebního pokroku klíčových kompetencí. Budu proto ráda nejen, když Vám ukázka bude inspirací, ale i za Váš názor, co Vám v ní vzhledem k tématu chybí.

Andrea Vedralová,
autorka vzdělávacího konceptu Škola Můj Projekt

Obsah

Jak chápat kompetence a proč jsou klíčové

6

Kompetence k učení v Rámcovém vzdělávacím programu a co s ní?

10

Mapování učebního pokroku – Jak to vypadá?

13

Jak vést děti při učení k sebepoznání a rozvoji vlastního učebního stylu?

15

Kde najdu ve výuce čas pro rozvíjení klíčových kompetencí? / Aktivita do výuky

18

**Konkrétní AKTIVITY
využitelné ve výuce najdete
na str. 24-28**

Takhle to vypadalo na škole ve Vsetíně...

Vyzkoušejte si práci s kompetencí k učení i ve Vaší škole!

Pomalou sjíždíme autem z kopce Sirákov, který se zvedá nedaleko za Vsetínem. Na silnici i všude kolem je tenký sněhový poprašek. Po chvíli přijíždíme do města, blížíme se k zelené budově, která je cílem naší cesty – budova Základní školy Sychrov 97. Tady dnes proběhne tematický den s podtitulem „Umím se učit“, který jsme si pro pátáky z této školy připravili.

Co pomáhá, co brzdí

Stojíme v rozlehlé jídelně školy, představujeme školákům, co je dnes bude čekat. Jsem zvědavý, jaké to bude, minimálně tak jako oni. Kolega vzápětí popisuje první úkol: „Seřadte se teď od největšího po nejmenšího, ale pozor, nesmíte přitom vůbec mluvit. Následuje rozpočítávání A, B, C a rázem máme tři promíchané skupiny. Každý z nás si odvádí jednu z nich do jedné ze tříd. Každou skupinu čeká třicetiminutový program, poté se přesunou do jiné třídy. U mě začínáme tím, co koho motivuje a naopak demotivuje k učení. „Vzpomeňte si na to, kdy jste se naposledy naučili něco nového, co jste do té doby vůbec neuměli? A nemusí to být jen ve škole...“ ptám se. „Jezdit na snowboardu.“ „Udělat salto.“ „Hrát na ukulele.“ Odpovědi přibývají. Ptám se na to, co koho vedlo k rozhodnutí se danou věc naučit. Proč chtěl umět právě tohle. Sám si přitom vzpomínám na to, jak dlouho jsem se učil plavat. Dlouho mi to nešlo, byl jsem jeden z posledních ve třídě. Ta touha to dokázat a umět to tam přesto pořád byla.

Přesouváme se do prostoru mimo lavice. Na zemi leží pět čtvrtek. Říkám dětem: „Přemýšlejte teď ještě jednou o tom, co vás motivuje se něco nového naučit. Přečtěte si důvody napsané na čtvrtkách, vyberte si ten, který je pro vás nejdůležitější, a u toho se zastavte.“ Nejvíce z nich se zastavuje u cedulky, na které se píše „Chci, aby mě to téma bavilo. Budu ho moci v budoucnu využít.“ Pro část dětí je důležité, aby jim ho vysvětloval někdo, kdo to bude dělat zajímavě a poutavě, pro část i to, aby je za to někdo ohodnotil či pochválil. Ve druhém kole se podobně ptám na to, co žáky od toho, aby se něco nového naučili, nejvíce odrazuje. V další části mluvíme o tom, jaké důvody a jaké brzdy jsou naše vlastní a jaké jsou ty kolem nás. Snažíme se hledat, co je možné změnit - u sebe i kolem sebe - aby se věci, které nás v učení brzdí, změnily. Je zajímavé sledovat, že přemýšlet o tom, že by se některé ustálené zvyklosti mohly měnit, není pro řadu pátáků vůbec jednoduché. Půlhodina je rychle za námi, přichází druhá skupina a po ní ještě třetí.

Podtrháváš nebo vypisuješ?

V druhé části dne se věnujeme práci s informacemi. „Informací kolem nás je obrovská spousta, každý den, vlastně každou vteřinu přibývají další a další a těžko se v nich ori-

entuje. Rád bych vám představil metodu, která vám při učení může pomoci líp rozumět textu, který je pro vás úplně nový a neznámý," začínám aktivitu. Dávám pátákům do rukou krátký text o čokoládě a na tabuli před nimi jsou napsané čtyři značky, které můžou přímo do textu zanášet. Fajfku k informacím, které už znají, plus k těm, které jsou nové, mínus k těm, které jsou podle nich nepravdivé, a otazník k těm, na které by se potřebovali zeptat. Někteří mají texty rychle zaškrtané, někomu to jde na první pohled pomaleji a je to pro něj obtížné. „Otočte teď papír a zkuste napsat tři věci, které jste si z textu zapamatovali," vyzývám všechny. Poté mluvíme ještě chvíli o tom, jaké tipy a triky používají oni, když se mají učit z neznámého textu. Někdo podtrhává, někdo vypisuje. „Mně to vždycky vypisuje babička. A pak mě z toho zkouší..." vystřelí jeden z kluků.

Přesouváme se do jídelny na oběd. S kolegy i panem ředitelem probíráme dojmy z dopoledních bloků. U kolegů žáci trénovali paměť, zkoušeli si, jaký jsou učební typ - jestli převážně vizuální, auditivní nebo kinestetický - sledovali svou pozornost i to, jak se jim daří či nedaří ji zaměřit na to, co chtějí, a jak dlouho udržet. Při jednom z bloků sledovali i to, jakou roli může hrát při učení prostředí, které je kolem nás, a jak si ho můžeme pro dobré učení nachystat. Jak ho může rušit přílišný hluk, jak nedostatečné světlo, jak čokoláda, která leží při učení na stole před námi.

Učit se učit? Jak a kdy?

Po obědě se vracíme do tříd a pouštíme se s dětmi do společné reflexe. Píšeme na tabuli, čím vším jsme dnes prošli, i to, co komu den přinesl. Pátáci otevírají desky, do kterých si ukládali své materiály, a na jejich vnitřní strany píší či kreslí, co si z dneška odnášejí pro své učení. Naše poslední výzva směrem k nim zní: „Určete si teď jeden konkrétní krok, který můžete pro zlepšení vašeho učení v nejbližší době udělat. Máte? A teď si k němu napište, kdy přesně se stane." Loučíme se a děkujeme.

Na závěr dne nás čeká společné ohlédnutí a vyhodnocení se třemi z učitelů, kteří byli během dne s námi. Mluvíme o tom, jak je možné témata, kterým jsme se věnovali, dostávat do výuky. I o tom, jak je to náročnější na druhém stupni. Třídy už tu nemají jednoho učitele, který je s žáky většinu času. Možný vliv na ně, obzvláště v podobných obecnějších tématech, jakým je třeba „jak se dobře učit", se tak dost oslabuje. „Je zajímavé, že třeba v německých učebnicích je mnohdy docela velká úvodní část věnovaná obecným návodům a tipům, jak se dobře učit, až pak přicházejí fakta a informace," upozorňuje kolegyně. Dost času věnujeme i tomu, jak postupnými kroky učit děti lépe a podrobněji popisovat své pocity, jak se jim co líbí či nelíbí, jak se cítily při různých aktivitách. Hodina je za námi, o tématu bychom mohli mluvit ještě mnohem déle.

Loučím se s poděkováním za vřelé přijetí, zároveň s nadějí, že jsme snad trochu přispěli k tomu, aby se téma kompetence k učení a toho, jak se dobře učit, udrželo ve škole i v další dny či týdny po naší návštěvě. Opakovaně se totiž ukazuje, že rozvoj měkkých dovedností - a třeba i toho, jak se vlastně učit a co všechno přitom může hrát roli - je na některých českých školách přes balík informací a vědomostí, které mají učitelé dětem přerýkat a předat, docela upozaděné.

Na dalších stránkách se dozvíte více o tom, jak můžete rozvíjet kompetenci k učení i ve Vaší škole s Vašimi žáky.

Jak chápat kompetence a proč jsou klíčové

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Kompetence jsou ve své podstatě velmi měkkými dovednostmi a v různých kontextech (prostředí, doba, kulturní, sociální, politické a další vlivy) mohou nabývat proměnlivých podob. Lidé proto někdy mohou chápat konkrétní kompetence různě. Nicméně existuje společné jádro, které je každé klíčové kompetenci naprosto vlastní, a toto jádro může být vyjádřeno velmi obecnou definicí:

Klíčová kompetence je komplexním souborem vlastností, které svému nositeli umožňují optimálním způsobem jednat v praktických situacích.

Je zřejmé, že **dovednost učit se – kompetence k učení**, je v době, kdy se neustále musíme přizpůsobovat překotnému vývoji techniky i společnosti a kdy budeme podle některých předpovědí měnit povolání mnohokrát za život, stále důležitější. Věnovat se jejímu rozvoji systematicky **u dětí znamená vybavit je do praxe nejen pro dobu školní docházky, ale dát jim pevné základy i pro jejich celoživotní učení**. Jde proto o dovednost vpravdě klíčovou.

Co se skrývá pod kompetencí k učení?

Položíte-li někomu otázku: „Co všechno by měl umět ten, kdo se umí učit?“, setkáte se s řadou různých odpovědí. Zkuste si tedy nejprve tuto dovednost podrobněji popsat – co v sobě skrývá, jak jí rozumíte, Vy sami.

Můžete pro to využít oblasti, se kterými jsme pracovali při tvorbě Mapy učebního

pokroku kompetence k učení. Doplňte pod uvedené oblasti kompetence k učení, co si pod nimi představujete, poté si níže přečtete dovednosti, které jsme k nim přiřadili v našem týmu.

Motivace a smysl učení.....

Proces učení a sebepoznání.....

Poznávání.....

Práce s informacemi.....

Organizace učení.....

Motivace a smysl učení – porozumění smyslu vlastního učení a jeho propojování s praktickým životem, schopnost práce s vlastní motivací a překonávání překážek při učení

Současné pedagogické i psychologické poznatky jsou sice zajedno v tom, že pro efektivní učení, dlouhodobé zapamatování a chuť do průběžného celoživotního vzdělávání je nezbytná vnitřní motivace toho, kdo se učí, v některých školách se však stále více „probírá“ učivo, než aby se děti skutečně aktivně učily. Motivace k učení je přitom například dle L. Curryové, autorky modelu znázorňujícího učení jako mnohvrstevnatou cibuli, vlastnost zcela formovaná a ovlivněná podmínkami, v nichž se dítě učí. Místo motivace vnitřní (Chci se něco dozvědět. Zajímá mě to.) nastupuje ze strany okolí často motivace vnější – afektivní (Budu oceněný/á. Budou mě mít rádi.) nebo efektivní (Dostanu dobrou známku. Vyhnu se trestu. Složím úspěšně zkoušku.). Dítě se pak často přizpůsobí. Psycholožka a propagátorka změn ve výchově a vzdělávání Jana Nováčková říká, že děti ve školách učíme korupčním jednáním – ty mně poslušnost a naučené znalosti, já tobě dobré známky.

Proces učení a sebepoznání – porozumění vlastnímu učení, sledování průběhu vlastního pokroku, efektivní (sebe)učení, přijímání zpětné vazby

S postupujícími znalostmi neurověd, neuropsychologie a neuropedagogiky máme stále více informací o podmínkách efektivního učení. Mnohé principy efektivního učení jsou sice univerzální, ale tak, jak se od sebe jednotliví lidé v mnoha směrech odlišují, není tomu jinak ani v jejich učení. Teorie o individuálních učebních stylech se ve velkém objevily v druhé polovině minulého století s tím, jak nabýval ve společenských vědách důraz na individualitu osobnosti a její jedinečnost. Nejkomplexněji toto téma zpracovali manželé Rita a Keneth Dunnovi, kteří přehledně shrnuli nejdůležitější poznatky o odliš-

nostech lidí v procesu učení. Přestože se dnes objevují názory, že teorie učebních stylů nemají své opodstatnění, jsem nejen na základě své učitelské praxe přesvědčená, že, ať již vlivem podmínek nebo vrozených dispozic, každý z nás má vlastní způsob, který napomáhá jeho efektivnímu učení. A pro každého je důležité, aby si tento způsob našel, porozuměl mu a využíval jej. Pro pedagogy je to jeden z hlavních úkolů, kterým doprovázet děti na cestě jejich učení.

Poznávání – pozorování a experimentování, zapamatování si, učení se s porozuměním, uplatňování naučeného

Děti se rodí se zvědavostí a touhou objevovat okolní svět. Větu „Kolikrát ti mám říkat, že k tomu ohništi/mraveništi/motoru... nesmíš? Jestli nepřestaneš, půjdeme pryč!“, jste jistě mnohokrát slyšeli nebo sami použili. A často i neúspěšně. Stejně věty v kontextu vzdělávání: „Té učebnice/ pracovního sešitu fyziky se už ani nedotkneš, nebo budeš muset jít pryč!“, slyšíme opravdu výjimečně. Pokud dětskou přirozenou touhu po poznání nepotlačíme, můžeme se vydat společně s nimi pozorovat okolní svět, snažit se mu porozumět a experimentovat s ním.

Pro to, abychom mohli zkoumat a experimentovat, je třeba mít okolo sebe inspirativní prostředí a mít možnost dělat chyby. Školní prostředí toto ne vždy skutečně nabízí. Ve škole, kde je část výuky řízená a část si žáci volí zcela samostatně, jsem se často setkala s tím, že ve volitelné části žáci hlouběji pracovali na tématech, kterým se věnovali v části řízené – výuka byla pro ně inspirací.

Organizace učení – vytváření si vlastních učebních plánů a práce s nimi, vytváření si vhodných podmínek pro učení, práce se stresem a schopnost relaxace

Stejně jako u jiné dovednosti je důležité vést děti k plánování vlastních vzdělávacích cílů, jejich realizaci a průběžnému i výslednému sebehodnocení. Na základě jejich sebereflexe, vnější podpory i zpětné vazby z okolí mohou tyto dovednosti rozvíjet až ke skutečně efektivnímu učení. Podmínkou je samozřejmě to, že mohou být aktivními spolutvárci ve všech fázích výuky, tedy nejen v roli příjemců předem stanovených vzdělávacích obsahů, forem výuky a známek. Často i u dětí kognitivně mimořádně nadaných se při přechodu na vyšší a náročnější typ školy ukazuje, že na sebeřízené učení nejsou připraveny.

Práce s informacemi – efektivní vyhledávání, kritické posuzování, bezpečné zaznamenávání, uchovávání a využívání informací, předávání informací a prezentace

Informace, které máme „na dotek“, mnozí považují za dostačující náhradu vzdělání a tendence zaměřit vzdělávání na soft skills mohou vytlačovat vzdělávání jako „předávání informací“. Tým Utrechtské univerzity pod vedením Freda Korthagena, podporující realistické vzdělávání, ve své knize z roku 2001 – Jak spojit praxi s teorií: Didaktika realistického vzdělávání učitelů uvádí: „Například moderní technologie umožňují získat informace na internetových stránkách do několika sekund. Je důležité, aby se děti naučily, jak získat přístup k těmto informacím, a rozvinuly v sobě dovednosti, které jsou k tomu třeba. Nejdůležitější však je neztratit ze zřetele otázku, za jakým účelem člověk tyto informace shromažďuje, zvláště pak jak se vztahují k našemu vlastnímu bytí a fungování ve světě.“

Kompetence k učení

v Rámcovém

vzdělávacím programu

a co s ní?

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Připomeňme si, jak charakterizuje úroveň kompetence k učení pro žáka ukončujícího základní vzdělávání Rámcový vzdělávací program:

Žák:

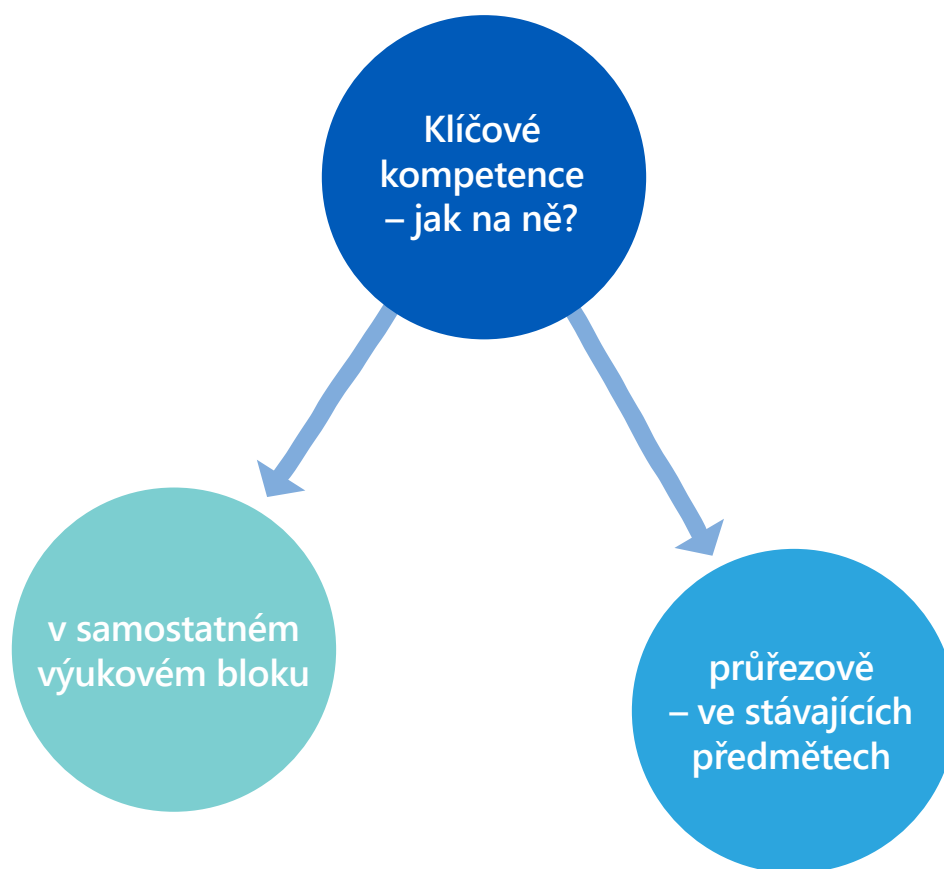
- vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení;
- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě;
- operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy;
- samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti;
- poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich.

V praxi se často setkávám s tím, že i učitelé, kteří vnímají důležitost rozvoje klíčových kompetencí u dětí, nemají jasnou představu o tom, jakou úroveň by měli žáci ve kterém ročníku dosahovat a jaká posloupnost je při jejich rozvíjení vhodná. **Školy pracují s těmito kompetencemi spíše nahodile, bez návaznosti a vzájemné spolupráce při rozvoji kompetencí u svých žáků.**

Praktickým vodítkem pro podrobnější představu o tom, co se pod kterou kompetencí skrývá a jak s ní během školní docházky systematicky pracovat, by Vám proto mohly být zmíněné **Mapy učebního pokroku klíčových kompetencí.**

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Jak můžete dostat klíčové kompetence do vaší školy?

Podrobněji si o tom, jak můžete zavádět systematickou práci s klíčovými kompetencemi ve Vaší škole, můžete přečíst na str. 16-26 (i s příklady konkrétních aktivit).

Co říkají učitelé

Během našich seminářů a práce přímo ve školách jsme o klíčových kompetencích od učitelů slyšeli například tato vyjádření:

„Znám výstupy kompetence k učení u žáka 9. ročníku dle RVP, ale nevím, co to pro mě znamená, když učím v páté třídě přírodopis.“

„Jde nám o to, aby se na naší škole uměly děti učit, tak jim v pátém ročníku vždy připravíme nějakou přednášku.“

„Připadá mi, že se rozvoji kompetencí věnuji ve své třídě sama, dělám to intuitivně, bylo by fajn, kdybychom na tom s kolegy spolupracovali, ale nevím, jak se o to podělit.“

Mapování učebního pokroku – jak to vypadá?

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Co jsou Mapy učebního pokroku klíčových kompetencí?

Laická i odborná veřejnost dnes často volá po přípravě dětí na skutečný život, po jejich osobnostním rozvoji, po přijetí odpovědnosti za sebe a své vzdělávání. Na rozdíl od konkrétního zapamatování znalostí je v tomto případě nutná systematická a dlouhodobá práce. Právě k ní mohou dobře posloužit mapy, které jsme připravili při tvorbě vzdělávacího konceptu Škola Můj Projekt.

Rozpracovali jsme každou kompetenci do několika na sebe navazujících konkrétních dovedností. Ty v jednotlivých uzlových bodech pro 3., 5., 7. a 9. ročník doporučují, co by kdy žák měl pro naplnění kompetence zvládnout. To, jak ji nabývají, mohou žáci s pedagogem i rodiče sledovat na názorném grafu – Mapě, kterou mají při práci s kompetencemi vždy před sebou.

Podívejme se v této kapitole na jedno z jednadvaceti vláken naší **Mapy učebního pokroku kompetence k učení**. Poznáte v něm, jakým způsobem je Mapa vystavěná, jaké doporučené výstupy pro žáky 3., 5., 7. a 9. ročníku obsahuje i aktivity, kterými můžete své žáky těmito výstupy provést.

V úvodní kapitole jste se seznámili s **pěti oblastmi**, ze kterých se skládá Mapa učebního pokroku kompetence k učení. Jsou to **Proces učení a sebepoznání, Motivace a smysl učení, Poznávání, Práce s informacemi a Organizace učení**.

Každá z oblastí obsahuje **dvě až tři dílčí kompetence**, jejichž zvládnutí je předpokladem pro dovednost učit se. Pro práci s nimi je podrobněji rozepisujeme do takzvaných **vláken**. Každá dílčí kompetence je takto poskládaná z dvou až tří vláken. Každé

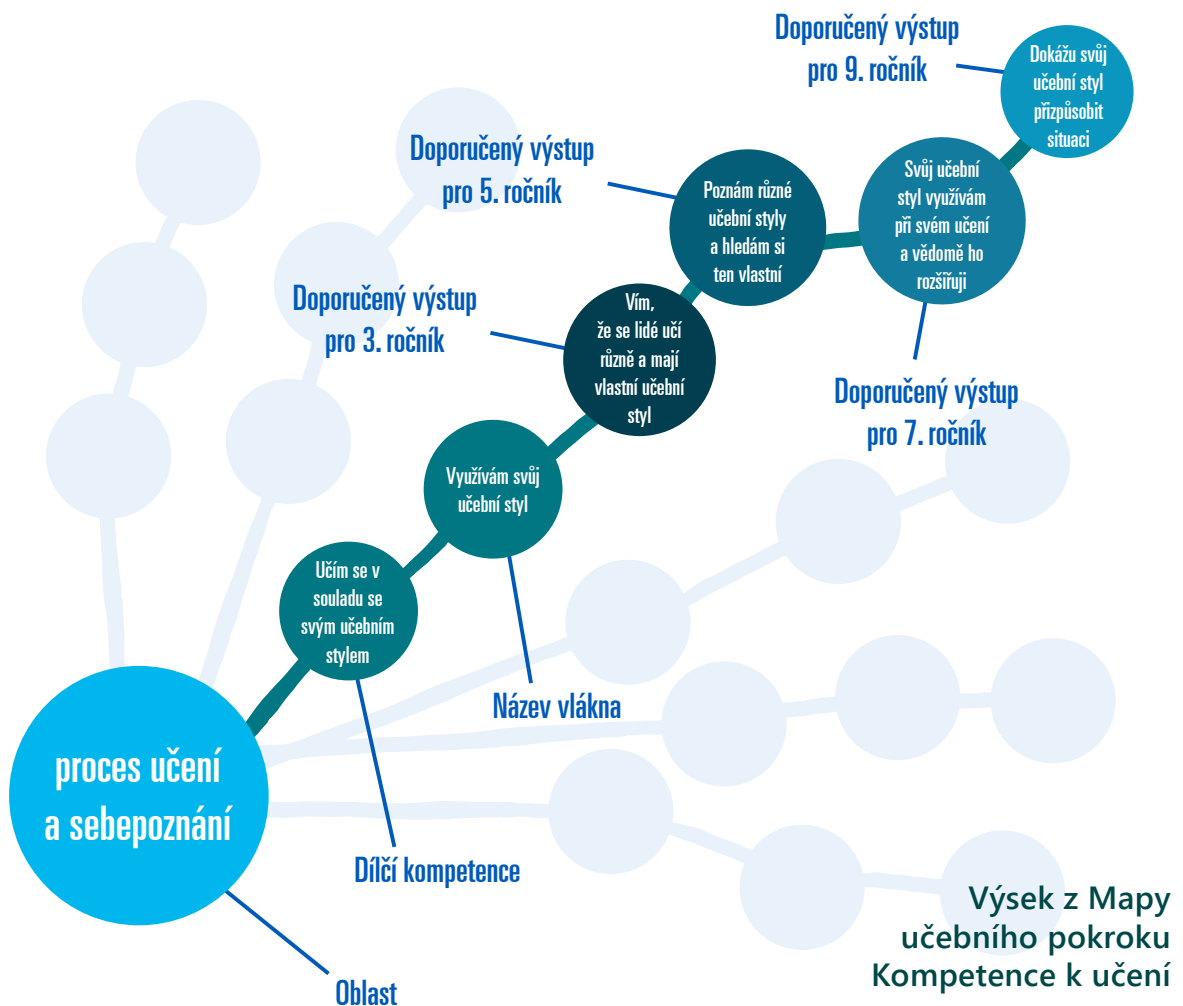
z vláken pak obsahuje **doporučené výstupy pro jednotlivá vzdělávací období (3., 5., 7. a 9. ročník)** tak, aby žák mohl společně s pedagogem sledovat svůj pokrok.

Toto podrobné rozpracování se v praxi ukázalo jako užitečné pro to, abychom si s kolegy ve škole, s žáky i jejich rodiči při diskuzích o tak „měkkých“ dovednostech, jakými klíčové kompetence bezesporu jsou, lépe rozuměli.

Naším devátákům Mapy učebního pokroku klíčových kompetencí pomáhají při plánování dalších činností – třeba v části výuky nazvané Můj den, kdy se věnují osobnímu rozvoji. Při práci s mapami byli mnozí překvapeni, jak široké mohou jednotlivé oblasti kompetencí být a jak jsou propojené. Do té doby je vnímali mnohem povrchněji. Mně mapy pomáhají při tvorbě měsíčních plánů a hodnocení. Nacházím v nich vhodné formulace a umožňují mi udržet směr.

/Eliška Masák Bínová, zástupkyně ředitele na Škole Mánesova v Sokolově/

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Jak vést děti při učení k sebepoznání a rozvoji vlastního učebního stylu?

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Pro to, aby děti podrobněji poznaly svůj učební styl a mohly jej dále rozvíjet, se nabízí celá řada příležitostí a možností, které můžete zařadit do různých částí výuky. V této kapitole Vám přinášíme několik praktických tipů, které můžete pro zjišťování převažujícího učebního stylu využít. V další kapitole pak popíšeme dvě konkrétní aktivity, které přímo navazují na uvedené vlákno Mapy učebního pokroku kompetence k učení.

Praktické tipy:

Mluvte s dětmi o rozmanitých způsobech a podmínkách učení: Jak se liší, když se něco učíte sami, ve dvojici, ve skupině nebo celá třída? V jakou denní dobu se vám učí lépe, v jakou hůře? Potřebujete pro učení klid a ticho? Učí se vám lépe při ostrém světle nebo při tlumeném? Jakou roli hraje, jestli se učíte ve formálním prostředí (např. psací stůl nebo školní lavice) nebo v prostředí neformálním (křeslo, koberec, gauč). Při debatování o podmínkách pro učení si různé z nich rovnou s žáky vyzkoušejte a společně pozorujte a reflektujte, co jim bylo příjemné a co bylo efektivní.

Důležitou roli při učení hrají **smyslové kanály vnímání**. Otázkami, pozorováním a zejména učením v praxi a jeho společnou reflexí zjistěte, jakou roli při učení dítěte mají jednotlivé **percepčně sensorické dráhy: vizuální, auditivní, kinestetická**.

- **Preference vizuální (obrazové) složky:** dítě se učí a vybavuje si z paměti pomocí obrazových představ, pamatuje si k tématu obrázky. Při učení efektivně využije naučné filmy, grafy, mapy...
- **Auditivní (sluchová) dráha** se zapojuje při poslouchání výkladu, diskuzí. Dítě se často učí hlasitým přednesem, cizí jazyk pak nejlépe pomocí audionahrávek nebo diskuzí.
- **Kinestetická (pohybová) dráha** se uplatňuje při učení se pohybem nebo prožitkem (např. matematické krokování, manipulace s kartičkami, praktické činnosti, hraní rolí, výuka v projektech aj.) Pro dítě je důležité vědět, která ze smyslových drah je při jeho učení dominantní, umět ji využívat a neoslabovat ji (např. současným zapisováním si při výkladu u auditivních typů).

Učení souvisí i s jeho charakteristickým způsobem uvažování, u některých žáků převažuje styl **analytický**, u jiných **globální učební styl**. Rozlišení obou typů upozorňuje na potřebu udržování rovnováhy mezi nimi při výuce tak, abychom neznevýhodňovali ani jeden z nich.

- **Žáci s analytickým učebním stylem** se učí lépe, když mohou přijímat informace postupně krok za krokem a tím si budují celkové porozumění tématu. Jsou pro ně důležitá objektivní fakta a pozorování smyslového světa. Pro svá rozhodnutí potřebují precizní podklady, raději o věci přemýšlejí než „jdou do akce“.
- **Žáci s globálním učebním stylem** se rádi nejprve seznámí s celkovým konceptem, teprve potom jsou motivováni osvojit si i podrobnosti. Při učení nepostupují lineárně, zajímají je vzájemné souvislosti a přesah do jiných témat. Dají více na vlastní názor a pocity než na fakta, rádi diskutují a učí se experimentováním a praxí.

Není úkolem učitele naučit dítě učit se tak, jak to dělá on sám – s ohledem na výše uvedené informace to ani není vhodné. Vaším úkolem je však pracovat s vědomím, že každý se učí jinak (a to i tehdy, když máte třicet žáků ve třídě), a pomoci mu najít vlastní strategii a styl efektivního učení. Napomoci mohou například tyto reflektující otázky: Která část pro vás byla dnes nejvíce srozumitelná/zajímavá/záživná a proč? Kdy přesně jste tomu porozuměli a co k tomu přispělo? Kdy pro vás bylo učení obtížné a co byste pro příště navrhli, aby to bylo lepší? Někdy je užitečné ptát se dítěte na jeho učení v jiném kontextu: Co ses v poslední době naučil nového doma/v oddíle/s kamarády...? Jak/od koho/proč... se často učíš nové věci?

Zážitek z praxe

Porozumění vlastnímu myšlení a učení – schopnost metakognice – je dovednost, kterou u dětí můžeme rozvíjet už v mladším školním věku. Ve „své“ třídě jsem tuto dovednost žáků vždy podporovala zejména prostřednictvím společné reflexe výuky, která probíhala prakticky ihned po nástupu dětí do školy. V polovině druhé třídy jsem tak například zažila následující situaci. Jeden z žáků po samostatné práci vysvětloval ostatním svůj matematický postup u vypočítaného příkladu. Hned poté spontánně vyzval spolužáka, aby všem řekl, jak k výsledku došel on: „Zajímá mě, jak jsi o tom příkladu přemýšlel ty. Většinou máme oba správně výsledek, ale ty k němu vždycky dojdeš jiným způsobem.“ V tu chvíli jsem si uvědomila, že i osmileté děti jsou už nejen schopné podívat se zpětně na vlastní myšlenkový proces, ale mají i představu o způsobu přemýšlení spolužáků a jsou na ni zvědaví.

Kde najdu ve výuce čas pro rozvíjení klíčových kompetencí? / Aktivity do výuky

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Na závěr se podívejme, jak lze přímo ve výuce rozvíjet kompetenci k učení v souladu s Mapou učebního pokroku. Budeme se držet tématu v oblasti Proces učení a sebepoznání a dílčí kompetence „Učím se v souladu se svým učebním stylem“. Popsané aktivity lze využít pro rozvoj dílčí kompetence „Učím se v souladu se svým učebním stylem“ ve vlákně „Využívám svůj učební styl“.

S Mapou lze ve škole pracovat:

- **ve speciálně vymezeném čase v samostatném výukovém bloku** vyhrazeném pro rozvoj kompetencí
- **průřezově** – v tomto případě práce s Mapou doplňuje výuková témata, případně samostatné hodiny, např. českého jazyka nebo matematiky.

Obě možnosti mají svá specifika a jejich uplatnění závisí především na organizaci a času, který škola na rozvoj kompetencí vyčlení.

Vždy je třeba mít na paměti, že osvojení si každé dovednosti a předpoklad jejího efektivního uplatňování v praxi vyžadují vytvoření vhodných výukových podmínek.

Práce s Mapami učebního pokroku klíčových kompetencí (MUP KK) v samostatném bloku

S Mapou učebního pokroku může učitel kompetence žáků rozvíjet **průběžně a systematicky v čase**, který pro to má speciálně vyhrazený (**například 1 – 2 vyučovací hodiny týdně**).

Taková práce je pro rozvoj žáků velmi přínosná, umožňuje jim samostatnost při výběru úkolů dle uzlových bodů z vlastní Mapy, jejich realizaci, tempo nezávislé na skupině i sledování průběžného individuálního pokroku. Tento způsob práce však mnohdy znamená úpravu rozvrhu i specifické způsoby práce a každý učitel nemá možnost si toto ve škole zajistit.

V takovém případě, nebo když ve škole teprve začínáte se systematickou prací na rozvoji žákovských kompetencí, je vhodné začlenit téma jejich rozvoje v samostatných blocích, které několikrát zopakujete v průběhu školního roku. Možným způsobem je například Tematický den věnovaný jednotlivým klíčovými kompetencím. Zde uvádíme, jak může vypadat Tematický den k rozvoji kompetence k učení pro věkovou kategorii žáků 5. – 7. ročníku základní školy:

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení

Tematický den – Umím se učit

počet žáků: 50 žáků (dvě paralelní třídy stejného ročníku)

tři stanoviště: 3 učitelé

tři skupiny: A, B, C

prostor: tři místnosti pro tři stanoviště

materiál: každý své pracovní listy a materiály na stanoviště, flipchartové papíry, fixy

Harmonogram

8:00–8:15	Úvod (představení – co nás čeká, proč tu jsme... +rozdělení do skupin)
8:15–8:45	skupina A: 1) Paměťové techniky skupina B: 2) Motivace k učení skupina C: 3) Učební styly VAK (vizuální, auditivní, kinestetický)
8:55–9:25	skupina A: 2) Motivace k učení skupina B: 3) Učební styly VAK (vizuální, auditivní, kinestetický) skupina C: 1) Paměťové techniky
9:35–10:05	skupina A: 3) Učební styly VAK (vizuální, auditivní, kinestetický) skupina B: 1) Paměťové techniky skupina C: 2) Motivace k učení
10:05–10:20	Přestávka
10:20–10:40	skupina A: 4) Učební prostředí skupina B: 5) Práce s informacemi, s textem skupina C: 6) Udržení pozornosti
10:50–11:10	skupina A: 5) Práce s informacemi, s textem skupina B: 6) Udržení pozornosti skupina C: 4) Učební prostředí
11:20–11:40	skupina A: 6) Udržení pozornosti skupina B: 4) Učební prostředí skupina C: 5) Práce s informacemi, s textem
12:00–12:30	oběd
12:30–13:00	Reflexe po třídách

Kompetence k učení – obsahová náplň pro jednotlivá stanoviště

1) Paměťové techniky (30 min)

Stanoviště, na kterém si žáci na několika konkrétních příkladech zkusí různé paměťové techniky, jakým způsobem si zapamatovávají věci. Reflektují přitom, jaké způsoby zapamatování jim fungují lépe, jaké hůře.

2) Motivace k učení (30 min)

Na tomto stanovišti se žáci nejdříve nad několika otázkami zamyslí nad tím, co je pro ně motivací k učení nových věcí, co je pro ně naopak brzdou a překážkou v tom se něco nového učit. Poté se budou věnovat tomu, co z toho, co je motivuje i odrazuje, pochází z nich samotných a co zvenčí mimo ně. Jak můžeme překážky k učení odstraňovat?

3) Učební styly VAK (30 min)

Žáci se seznámí se třemi učebními styly – Vizuálním, Auditivním, Kinestetickým. Odhadnou nejprve, jaký si myslí, že jsou typ. Při různých aktivitách (na příkladech z angličtiny) si pak různé učební styly vyzkouší a vyhodnotí, kterému nejvíce odpovídají.

4) Učební prostředí (20 min)

Žáci si vyzkouší, co a jak jim může narušovat proces učení. Prožijí si několik situací s různými rušivými prvky a vyhodnotí je. Povedou poté debatu o významu toho, jak si připravit učební prostředí pro to, aby bylo učení efektivní.

5) Práce s informacemi, s textem (20 min)

Vyzkoušíme si konkrétní praktickou metodu pro zajímavou práci s textem (metoda I.N.S.E.R.T.), která může vést k lepšímu pochopení textu a snazšímu zapamatování důležitých faktů z něj v náležitých souvislostech. Jaké jiné metody pro práci s textem žáci znají, jak jim fungují?

6) Udržení pozornosti (20 min)

Na tomto stanovišti žáci absolvují několik krátkých aktivit na otestování udržení pozornosti. V reflexi se zaměří na vlivy, které jejich pozornost při učení ruší, a techniky, které jí napomáhají.

Reflexe s žáky: (20 min)

Žáci se při ní zaměří na to, co pro ně bylo během dne nového a užitečného. Zkusí navrhnout vlastní návrhy na to, co a jak mohou zahrnout do svého učení. Mohou pracovat nejen s použitými materiály, ale také s Mapou učebního pokroku kompetence k učení a Plánovacími listy pro následnou práci se zjištěnými poznatky.

Objednejte si tematický den pro Vaši školu!

Pokud byste měli zájem o uspořádání podobného tematického dne ve Vaší škole, kontaktujte nás na emailu skolamujprojekt@skolamujprojekt.cz.

Práce s Mapami učebního pokroku klíčových kompetencí (MUP KK) v běžné výuce

Při běžné výuce je možné rozvíjet klíčové kompetence s pomocí Mapy různými způsoby. Vždy je však vhodné plánovat si kompetenční cíle stejně jako cíle znalostní a dovednostní a také na ně myslet při hodnocení.

Protože jsou kompetenční cíle průřezové a dotýkají se mnoha vzdělávacích oborů, **je vhodné** (zejména na 2. stupni základních škol) **spolupracovat s kolegy ve škole**. Můžete si vždy **vybrat z Mapy ty dílčí kompetence/vlákna, která chcete rozvíjet ve vašem vyučovacím předmětu**. V různých vyučovacích předmětech tak můžete pokrýt ty části Mapy, které si v daném ročníku nebo vzdělávacím období vytknete jako nejdůležitější.

Je možné, aby s Mapou pracoval jen učitel. **Když do práce s Mapami zapojíte samotné žáky, kteří Mapu budou dobře znát a rozumět jí, budou si do ní sami zaznamenávat své individuální pokroky – bude mnohem pravděpodobnější, že žáci budou více rozumět smyslu toho, co dělají, a budou pro to mnohem více motivováni. Budou se také mnohem více cítit součástí celého procesu.**

Zde uvádíme několik konkrétních aktivit, které můžete využít v běžné výuce pro naplnění očekávaných výstupů výše popsaného vlákna Mapy („**Využívám svůj učební styl**“).

Aktivity do výuky

Analytický a globální

Aktivita využitelná pro fázi evokace, při které si žáci uvědomí rozdíl mezi analytickým a globálním učebním stylem.

Kompetenční cíl: uvědomění si rozdílu mezi analytickým a globálním kognitivním stylem a poznání priorit ve vlastním učení

Pomůcky: obrazový materiál (fotky, obrázky, krátké video) nebo populárně naučné texty, úryvky rozhovorů, kde hovoří lidé s osobní zkušeností k tématu výuky; tabulky, grafy, taxonomie, terminologické slovníčky a faktické přehledy k tématu výuky

Postup: Když se ve výuce budete první hodinu věnovat nějakému novému tématu, nabídněte žákům dvě možnosti, jak se mohou seznámit s jeho obsahem. Pro další práci se mohou dle vlastního výběru rozdělit do skupin podle toho, jaký kdo preferuje způsob práce a informačních zdrojů.

a) 1. skupina (při větším počtu žáků mohou vytvořit i více skupin se stejným typem práce): žáci v ní pracují s fotkami, obrázky, úryvky z rozhovorů a krátkými videozáznamy

b) 2. skupina: žáci v ní mají k dispozici tabulky, grafy, přehledy informací nebo slovníčky s pojmy.

Obě skupiny mají za úkol poznat nové téma výuky, nasbírat k němu co nejvíce důležitých informací a následně je odprezentovat celé třídě.

Následně mluvíte s žáky o tom, proč si vybrali práci v dané skupině. Ptejte se: Co vám usnadnilo sběr nových informací? Jaké výhody pro vás při učení měl způsob práce, který jste si zvolili? V čem se lišil váš způsob práce od práce opačné skupiny?

Závěrem můžete s žáky podrobněji mluvit o **globálním a analytickém učebním stylu**. Vyzvěte je, aby i v jiných hodinách pozorovali, co jim z pohledu těchto stylů při učení více vyhovuje, a začleňovali to do jejich vlastního učení.

Přínos aktivity / očekávané výstupy:

Žáci absolvováním této aktivity naplňují tento očekávaný výstup Mapy učebního pokroku kompetence k učení:

- Poznám různé učební styly a hledám si ten vlastní.

Vizuální – Auditivní – Kinestetický (VAK)

Aktivita využitelná pro fázi uvědomění si nového obsahu, při které si žáci uvědomí, jaké dráhy pro přijímání informací jsou u nich nejsilnější a jak to mohou využít při svém učení.

Kompetenční cíl: uvědomění si percepční preference při učení a poznání vlastní dominantní percepční dráhy (zrakové, auditivní nebo pohybové)

Pomůcky: výukové téma zpracované s využitím materiálů a metod pro učební styl vizuální (např. prezentace, filmové ukázky, mapy, grafy, obrázky), auditivní (např. výklad, diskuze, poslechové nahrávky) a kinestetický (např. hraní rolí, práce s kartičkami, aktivní činnosti ve formě pokusů, vyrábění aj.)

Postup:

1 Vedte výuku se střídáním metod vizuálních, auditivních a kinestetických. Některé z činností plánujte jako společné pro všechny žáky, jinde jim dejte na výběr. Činnosti mohou probíhat jak ve škole, tak v domácí přípravě žáků. Žáci si také mohou vést deník a uvádět v něm, jak se jim při konkrétní činnosti pracovalo, případně, proč si zvolili konkrétní způsob práce.

2 Po dokončení práce žákům představte různé způsoby učení z hlediska smyslových drah – VAK. Vedte s žáky diskusi o tom, jaký typ upřednostňují, za jakých podmínek a proč. Upozorněte žáky na to, že to, jaký způsob přijímání informací pro nás bude důležitější, ovlivňujeme i tím, jaké máme zvyky při učení. Připomeňte i to, že některé smyslové dráhy jsou pro učení se konkrétních témat vhodnější. Hledejte společně způsoby, jak lze využít toto sebepoznání žáků v jejich vlastním učení.

Přínos aktivity / očekávané výstupy:

Žáci absolvováním této aktivity naplňují následující očekávané výstupy z Mapy učebního pokroku kompetence k učení:

- Zním svůj učební styl.
- Zním výhody i nevýhody svého učebního stylu.

Podmínky pro učení

Aktivita využitelná pro fázi reflexe, při které si žáci uvědomí, jak vnější podmínky ovlivňují jejich učení, i to, že každý z nás má pro efektivní učení vlastní preference, kterými si vytváří učební styl odlišný od ostatních.

Kompetenční cíl: uvědomění si vlivu vnějších podmínek na efektivitu učení a odlišnost různých individuálních učebních stylů

Pomůcky: dvojice papírů s označením protikladných prostředí (na každý list jeden pojem): Ticho – Hlasitý zvuk; Samota – Velká skupina; Uspořádané prostředí – Pohodlí; Tlumené světlo – Jasně světlo;

Postup: Po dokončení většího tematického celku nebo vyučovacího bloku, kde jste žákům nabídli různé podmínky pro učení, je ve fázi reflexe vyzvěte k tomu, aby v místnosti zaujali místo, které odpovídá jejich preferencím – podporuje jejich efektivní učení, a vysvětlili proč:

- 1 Vytvořte v místnosti škálu pro jednu z dvojic protikladného prostředí. Každý list z dvojice přitom umístíte k protilehlé stěně, např. list „Ticho“ na jeden konec třídy a list „Hlasitý zvuk“ na druhý konec. Je vhodné, když je mezi nimi volný prostor.
- 2 Popište blíže označení na listech – např. Ticho znamená, že je absolutní klid, není slyšet žádné zvuky. Hlasitý zvuk může být hudba puštěná přímo v pokoji, hlasitý hluk v místnosti nebo za otevřeným oknem.
- 3 Vyzvěte všechny žáky ve třídě, aby si na základě svých zkušeností při učení stoupli na místo na škále, které odpovídá podmínkám, které jsou pro jejich vlastní učení nejlepší – např. Pokud se nejlépe učíte v naprostém tichu a zvuky vás ruší, stoupněte si tam, kde leží list „Ticho“. Směrem k opačné stěně narůstá hlasitost zvuků v místnosti, kde se učíte – hlasy lidí, zvuky z kuchyně, pohyb lidí v místnosti, silniční provoz za oknem... až po hlasitý zvuk, který je na opačné straně škály. Vyberte si své místo bez ohledu na to, kam si stoupnou spolužáci.
- 4 Ptejte se jednotlivých žáků, proč si vybrali místo, na kterém právě stojí, jaké konkrétní podmínky jim z hlediska hlasitosti vyhovují.
- 5 Opakujte tuto část aktivity s různými dvojicemi listů – Samota – Velká skupina; Uspořádané prostředí – Pohodlí; Tlumené světlo – Jasně světlo. Případně vyberte jen některé nebo naopak přidejte další.

6 Na konci se žáků zeptejte, zda je ve třídě dvojice, která vždy stála na škále vedle sebe (odpověď je většinou, že ne). Podpořte v diskusi vědomí toho, že každý jsme jedinečný a vyhovuje nám při učení něco jiného. Vyzvěte žáky k tomu, aby popsali (ústně nebo písemně) konkrétní prostředí pro jejich efektivní učení i způsob, jak si ho mohou vytvořit.

Přínos aktivity / očekávané výstupy:

Žáci absolvováním této aktivity naplňují následující očekávané výstupy z Mapy učebního pokroku kompetence k učení:

- Víím, že se lidé učí různě a mají vlastní učební styl. (Oblast: Proces učení a sebepoznání.)
- Zním vhodné podmínky pro své učení a umím si je pro sebe připravit. (Oblast: organizace učení a plánování.)

Přeji Vám mnoho úspěchů při Vaší práci!

Pracujte s Mapami učebního pokroku klíčových kompetencí!

Nechte žáky pracovat s Mapami učebního pokroku klíčových kompetencí. Získejte jedinečného průvodce pro jejich samostatný rozvoj dovedností důležitých pro život!

Provázejte žáky na jejich cestě rozvojem dovedností pro skutečný život. Žáci samostatně pracují s šesti mapami klíčových kompetencí, které se překrývají s RVP. Při sebepoznání prochází orientační mezníky, plánují svůj rozvoj a konkrétní aktivity jen s nezbytně nutnou podporou učitele. Mapy v žácích vzbuzují zvědavost i odpovědnost za vlastní učení a společně můžete sledovat, jak v jednotlivých oblastech rostou.

Nabízíme:

- Tematický den: Umím se učit! (8hodinový program přímo ve vaší škole)
- Licenci pro využití map k vybrané kompetenci nebo ke všem 6 kompetencím
- Workshopy Jak pracovat s mapami učebního pokroku a následnou supervizi po měsíci jejich užívání
- Připravujeme: On-line prostředí pro práci žáků i pedagogů s mapami

Získáte:

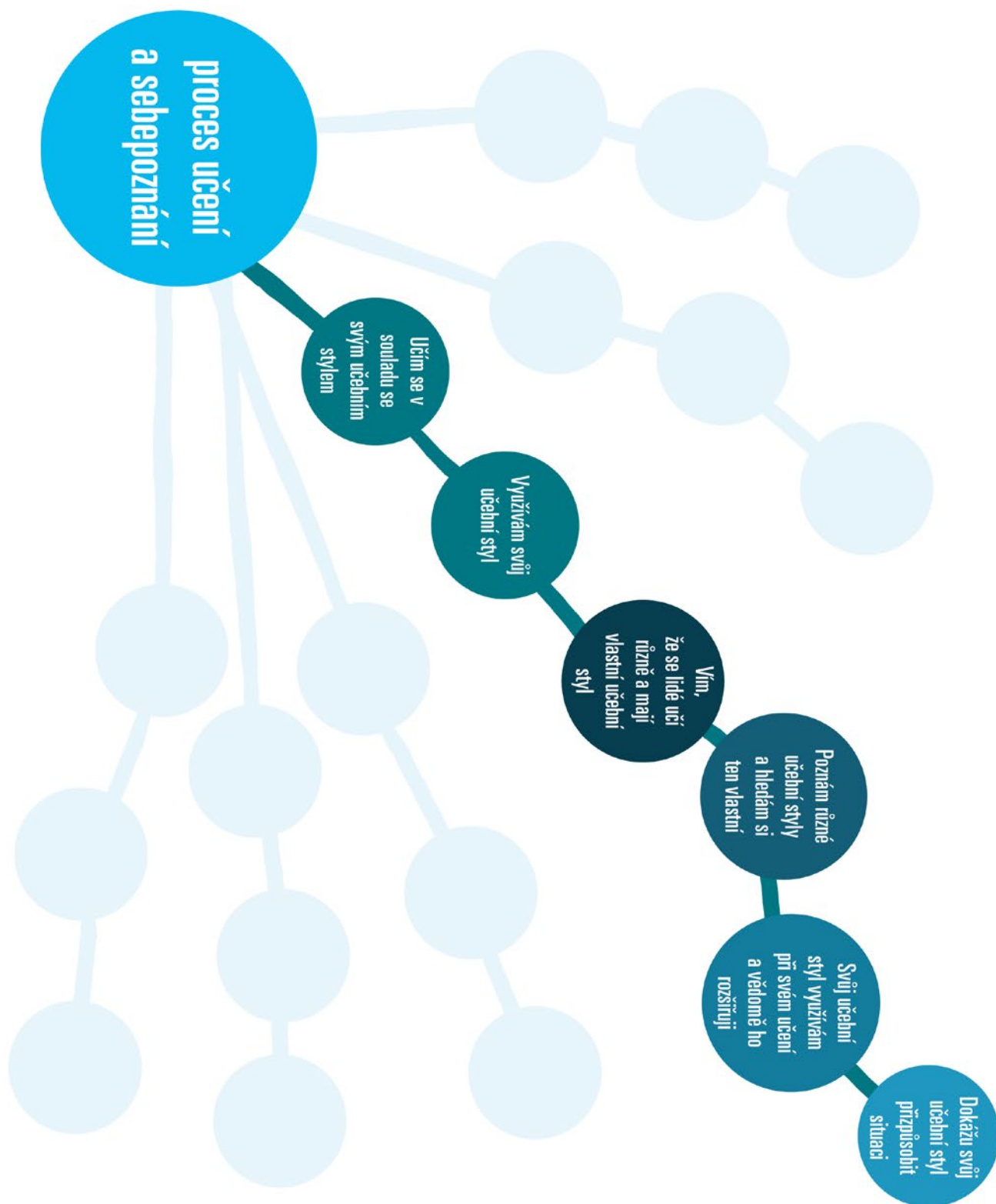
- skvělý přehled o silných a slabých stránkách žáků
- praktickou inspiraci pro další rozvoj žáků
- přehledný ukazatel pokroku žáků pro rodiče
- komplexní popis obsahu každé kompetence

Pokud máte zájem o práci s mapami ve vaší škole, kontaktujte nás na emailu skolamujprojekt@skolamujprojekt.cz

Příloha: Výsek z Mapy učebního pokroku Kompetence k učení

Oblast: Proces učení a sebepoznání

Název vlákna: Využívám svůj učební styl.

Literatura:

MAREŠ, J. Styly učení žáků a studentů. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-246-7

NOVÁČKOVÁ, J. [online]. In: . [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <http://www.vychovaprozivot.cz/kurzy/jana-novackova/>

HANSEN ČECHOVÁ, B., SEIFERT, M. a VEDRALOVÁ, A. Nápadník pro výuku dle učebních stylů. Praha: www.scio.cz, 2011. ISBN 978-80-7430-059-2.

DUNN, R., DUNN, K. Teaching Elementary Students Through Their Individual Learning Styles: Practical Approaches for Grades 3-6. Allyn & Bacon, 1992. ISBN 978-0205132219

DUNN, R., DUNN, K. Teaching Secondary Students Through Their Individual Learning Styles: Practical Approaches for Grades 7-17. Allyn & Bacon, 1993. ISBN 978-0205133086

Poznámky:

Umím se učit: Jak rozvíjet ve vaší škole kompetenci k učení
School My Project, s.r.o.

Autorka textu: Andrea Vedralová
Václav Zeman (text na str.4-5)
Editor: Václav Zeman
Grafické zpracování a sazba: Matyáš Vedral

